

Agnieszka Doda-Wyszyńska, Katarzyna Machtyl

Od Redakcji

Studia Kulturoznawcze nr 1 (7), 7-9

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Od Redakcji

Charles Sanders Peirce (1839–1914) – filozof amerykański, twórca (rozpropagowanego przez jego przyjaciela Williama Jamesa) pragmatyzmu. Pragmatyczna teoria prawdy zakłada, że nie praca rozumu preparującego czyste idee, lecz użyteczność stanowi najważniejsze kryterium prawdziwości sądów i pojęć. Nawyk jest najwyższym kryterium myślenia, a raczej myślenie jest najważniejszym nawykiem życiowym. Dlaczego w takim razie ludzie tak mało myślą? Peirce próbuje nas zachęcać do myślenia na wszystkie możliwe sposoby: perswazją, porównaniem do zwierząt, które też się uczą, lecz nigdy nie osiągną poziomu nawyków możliwego dla ludzi. Twierdzenie Peirce’a, że „jedyną funkcją myślenia jest wytwarzanie nawyków”¹ wydaje się wciąż żywe. Zwłaszcza w czasach, gdy wszystko może stać się pejoratywnie rozumianym nawykiem, powrót do Peirce’owskiego rozumienia „nawyku” jako właściwego rozumowania wydaje się szczególnie cenny. „Nawyki” można wykorzystać w tak wielu dziedzinach życia i wiedzy, że możemy być spokojni – „pragmatyczna” zachęta Peirce’a do myślenia nigdy się nie dezaktualizuje.

Peirce, fundator amerykańskiej linii semiotyki, oparł swoją koncepcję znaku na pojęciu triady. Tworząc system referencyjny i odchodząc od fonocentryzmu, wprowadził do dyskursu semiotycznego pojęcie przedmiotu, zapoczątkowując tym samym nowatorskie myślenie o znakach. Zwraca uwagę na procesualność sensu i na każdy typ znaku („nieautentyczność” znaków nie świadczy o ich małej wadze). Posługiwanie się znakami to najważniejsza ludzka sprawność, a jej kumulacja to nawyk – najwyższe kryterium myślenia. Jest to umiejętność posługiwania się znakami, odnajdująca prawo i konieczność takiej, a nie innej interpretacji, czyli mediacji między znakami, a często między bardzo odległymi dziedzinami wiedzy. Poświęcając wiele uwagi interpretantowi, Peirce zwrócił uwagę na procesualne rozwijanie sensu i nieskończoność interpretacji, co było istotnym wkładem chociażby w komunikologię, a zauważając ikonizację każdego typu znaku, wprowadził namysł badawczy nad obrazem na gołą odmiennie tory.

¹ Ch.S. Peirce, *Jak uczynić nasze myśli jasnymi*, tłum. Z. Dyjas, w: H. Buczyńska, *Peirce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1965, s. 137.

Będąc przekonane o wielowymiarowości, transdyscyplinarności i aktualności myśli Ch.S. Peirce'a, proponujemy lekturę niniejszego numeru „Studiów Kulturoznawczych”, w całości poświęconego zgłębianiu spuścizny tego wybitnego autora. W kwietniu 2014 r. przypadła setna rocznica śmierci amerykańskiego pragmatysty, która stała się dla nas impulsem do przypomnienia szerszemu kręgowi czytelników koncepcji Peirce'a. Wówczas to w Instytucie Kulturoznawstwa UAM zorganizowałyśmy panel dyskusyjny, którego pomysłodawczynią była jedna z nas (Katarzyna Machtyl), i zachęczone jego powodzeniem rozpoczęłyśmy prace nad tomem, który przekazujemy dziś w ręce Czytelników. Na numer składają się teksty zarówno kulturoznawców i filozofów, jak również psychologów i językoznawców, co tylko potwierdza możliwość stosowania koncepcji Peirce'a w różnych dyscyplinach naukowych.

O wyjątkowości niniejszej publikacji stanowi także jej dwujęzyczność: zaproszenie do złożenia tekstów przyjęli wybitni badacze myśli Peirce'a, reprezentujący światowe ośrodki naukowe (Stany Zjednoczone, Brazylię, Niemcy, Danię i Polskę). W efekcie na tom składają się dwie części: polsko- i anglojęzyczna. W numerze można także wyróżnić kilka mniejszych części: pierwszą, poświęconą panelowi dyskusyjnemu, rozpoczyna krótkie omówienie motywów jego zorganizowania oraz opis przebiegu; następnie artykuły trzech zabierających wówczas głos prelegentek, zbudowane na podstawie ich wypowiedzi; wreszcie autoryzowany zapis dyskusji, która ów panel zwieńczyła. Na drugą i trzecią część tomu składają się teksty polskojęzyczne autorstwa znakomitych badaczy myśli Peirce'a, reprezentujących rozmaite perspektywy badawcze. Warto nadmienić, że artykuł prof. Winfrieda Nötha, został specjalnie przygotowany przez autora dla polskiego czytelnika i przełożony na język polski przez Michała Sobocińskiego. Wśród artykułów w tej części tomu znajduje się także przedruk tekstu wybitnej znawczyni i popularyzatorki myśli Peirce'a, prof. Hanny Buczyńskiej-Garewicz. Jest to dla nas ogromny zaszczyt i radość, iż możemy przypomnieć ten niezwykle ważny artykuł, zwłaszcza że nie jest on dostępny w wersji elektronicznej, a nakład tomu, w jakim pierwotnie się ukazał, został wyczerpany. Jako że planowałyśmy przedstawić także spojrzenie najmłodszych adeptów nauki, oddałyśmy głos studentom. Część polskojęzyczną kończy autoryzowany zapis dyskusji, jaką w marcu 2015 r. Agnieszka Doda-Wyszyńska przeprowadziła ze studentami kulturoznawstwa UAM wokół *Zaniedbanego Argumentu* Peirce'a. Wreszcie zbiór tekstów anglojęzycznych, co pozwala zapoznać się z recepcją Peirce'a poza granicami Polski, a także po części czyni numer dostępnym czytelnikowi niepolskojęzycznemu. Tom kończy część, na którą składają się dwie recenzje: nowe spojrzenie na Peirce'owski *Zaniedbany Argument i inne pisma z lat 1907–1913* oraz uwagi na temat książki kanadyjskiego semiotyka Paula Bouissaca *Semiotics at the Circus*.

W tomie opublikowane zostały artykuły zgłębiające zarówno wybrany obszar Peirce'owskiej myśli, jak i takie, które w perspektywie porównawczej zestawiają koncepcje pragmatysty z innymi podejściami teoretycznymi, oraz takie, które ukazują aktualność myśli Peirce'a i możliwość jej stosowania do wyjaśniania rozmaitych współczesnych zjawisk i praktyk kulturowych. Jesteśmy przekonane, że niniejszy numer „Studiów Kulturoznawczych” spotka się z zainteresowaniem semiotyków, logików i językoznawców o wąskich specjalnościach, ale także okaże się ważną i inspirującą lekturą dla tych, którzy złożoną myśl Peirce'a nieco zapomnieli oraz – a być może zwłaszcza – dla tych, którzy jej odkrycie mają dopiero przed sobą.

Dziękujemy wszystkim Autorom, którzy zgodzili się przyjąć zaproszenie do współtworzenia niniejszego numeru „Studiów Kulturoznawczych” oraz wszystkim zabierającym głos w obu dyskusjach za interesujące wypowiedzi, spory i pytania. Specjalne podziękowania pragniemy złożyć prof. Hannie Buczyńskiej-Garewicz za życzliwość i wyrażenie zgody na przedruk Jej tekstu. Osobne podziękowania kierujemy także do dra Tomasza Komendzińskiego, bez pomocy którego ten numer nie mógłby ukazać się w obecnym kształcie.

Agnieszka Doda-Wyszyńska i Katarzyna Machtyl